

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кафедра всесвітньої історії та методик навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри всесвітньої
історії та методик навчання

Олена СКРИПНИК

"08" серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Культура і цивілізація

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки
Спеціальність: 032 Історія та археологія

аспірантура

Умань - 2022

Робоча програма курсу «Культура і цивілізація» для аспірантів спеціальності 032 Історія та археологія

Розробники: Кривошея Ірина Іванівна, д. і. н., професор
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та методик навчання
Протокол № 1 від «08» серпня 2022 року

В.о. завідувача кафедри всесвітньої історії та методик навчання
Скрипник О. М. (Скрипник О. М.)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії історичного факультету

Протокол №1 від «09» серпня 2022 року
Голова науково-методичної комісії історичного факультету
Тацієнко Н. Л. (Тацієнко Н. Л.)

Пролонговано:
на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» __ 20__ р., протокол № __
на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» __ 20__ р., протокол № __
на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» __ 20__ р., протокол № __
на 20__/20__ н. р. _____ (підпис) _____ (ПІБ) «__» __ 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	3/90 год.	3/90 год.
Курс	1 Асп.	1 Асп.
Семестр	2	2
Кількість змістових модулів із розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин, у тому числі:		
Аудиторні:	32	10
Лекційні	16	6
Семінарські / Практичні	14	4
Лабораторні	-	
Самостійна робота	60	80
Індивідуальні завдання		
Форма семестрового контролю	екзамен	екзамен

2. Мета навчальної дисципліни

Предмет вивчає культуру і цивілізацію у їх взаємодії, узагальнює уявлення аспірантів про процеси формування та розвитку світової культури в руслі цивілізаційних процесів. Дисципліна відповідає сучасним вимогам професійної підготовки викладача у формуванні наукового світогляду, широкої ерудиції та загальної культури.

Метою курсу є удосконалення культурологічних компетенцій аспірантів, поглиблення уявлень про світові цивілізації, вивчення сучасної історіографії проблеми, що сприятиме цілісності гуманітарних знань майбутніх фахівців. Курс також спрямовано на виховання поваги до культурних традицій народів світу.

3. Результати навчання за дисципліною

Інтегральна компетентність

Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії, застосовувати методологію наукової діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності

ЗК 01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної добросовісності.

ЗК 02. Знання і розуміння предметної області історії та культури

ЗК 03. Здатність до генерування нових складних ідей, аналізу та синтезу цілісних знань.

ЗК 04. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК 01. Здатність обирати найбільш відповідні методи, методики та підходи для здійснення досліджень в галузі історії та культури.

СК 02. Здатність до комунікації з широкою науковою спільнотою та громадськістю у своїй та суміжних галузях наукової та професійної діяльності.

СК 03. Здатність ефективно застосовувати сучасні інформаційні технології в науковій роботі.

СК 04. Здатність аналізувати та порівнювати різноманітні теорії, концепції, гіпотези в межах предметної сфери наукового дослідження, глибоко розуміти специфіку сучасного понятійного апарату, пропонувати адекватні висновки та пропозиції.

СК 05. Здатність застосовувати на практиці принципи комплексного дослідження в історії та інших гуманітарних науках як провідного засобу для розв'язання комплексних наукових проблем в історичній сфері.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Використовувати сучасні теоретичні та методологічні досягнення історичної науки та культурології. Класифікувати різновидові історичні джерела. Застосовувати сучасні методології, методи та інструменти педагогічної та наукової діяльності за фахом.

ПРН 02. Знати основні поняття та терміни теорії культури; основні етапи розвитку культури та її історичні форми; характеристики розвитку світових культурних систем; вузлові моменти та головні події розвитку світової культури; механізми дії тенденцій історико-культурного процесу.

ПРН 03. Вміти аналізувати різноманітні явища світової культури; чітко, послідовно та логічно викладати свої знання; оперувати основними термінами і поняттями; узагальнювати дані про особливості історичних етапів та головних тенденцій розвитку культури, особливості сучасних цивілізаційної теорії і процесу.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Суть понять «культура» і «цивілізація». Проблеми співвідношення культури і цивілізації.

Поняття «культура», «цивілізація». Три аспекти проблеми співвідношення культури і цивілізації: становлення, співвідношення культури і цивілізації; місце і роль культури в цивілізації; перспективи розвитку цього співвідношення. Історія і логіка розвитку співвідношення між цивілізацією і культурою.

Використання терміну «цивілізація» в науках (філософія, історія, соціологія, антропологія, мистецтвознавство, політологія, економіка та ін.) та в повсякденному житті («цивілізований народ», «цивілізована поведінка» тощо). Культурний вимір цивілізації.

Тема 2. Праці основоположників теорії цивілізації.

Лінійний та цивілізаційний підходи до історії світової культури. Єдність і різноманітність світової культури. Поняття культурного регіону. Регіональна типологія світової культури. Взаємодія і взаємовплив культурних регіонів: синтез, симбіоз, зближення, конфронтація. Дж. Вікко, Ібн Халдун, А.Дж.Тойнбі, О. Шпенглер, М. Вебер, М. Данилевський, П. Сорокін, М. Бердяєв (аналіз праць).

Тема 3. Типологія цивілізацій.

Поділ цивілізацій за пануючим типом господарської діяльності (землеробські та індустріальні; приморські та континентальні). Поділ цивілізацій на відкриті і закриті (інтровертні та екстравертні).

Поділ цивілізацій за Е. Тоффлером: сільськогосподарська, індустріальна і з кінця ХХ ст. – постіндустріальна.

Типологізація за Ю.В. Яковцем: неолітична, ранньоробовласницька, антична, ранньофеодальна, пізньофеодальна (передіндустріальна), індустріальна, постіндустріальна.

Цивілізаційні системи другої генерації (Індія, Китай, Античність). Цивілізації третьої генерації в епоху Середньовіччя (Мусульманська, Східнохристиянська, Західнохристиянська). Західна цивілізація, макрохристиянський світ і проблеми глобалізації.

Тема 4. Культура як соціогенетичний код цивілізації.

Культура як рівень вдосконалення способу діяльності, як технологія, що визначає можливості людства в освоєнні світу на даному етапі цивілізаційного розвитку і можливості адаптації до прогресуючих змін.

Культура як чинник збереження і передачі специфічного, своєрідного, що властиве певному соціуму та забезпечення в рамках і разом з цивілізацією етноісторичної цілісності. Етнокультурна цілісність за М. Вебером. Ядро культури – соціогенетичний код.

Культура – соціогенетика загальної (глобальної) та локальних цивілізацій, що містить в собі механізми спадкоємності, змінності і добору, динаміки цивілізацій. Вплив людини на культурно-цивілізаційну динаміку. Специфіка і основні риси техногенної цивілізації. Суть кризи техногенної цивілізації та шляхи виходу людства з нього.

Змістовий модуль 2. Індивідуальне завдання: сучасні мислителі про минуле, сучасне та майбутнє цивілізацій

Бродель Ф. про цивілізації (Граматики цивілізації). Цивілізації та їх майбутнє за С. Хантінтоном. Фукуяма Ф. «Кінець історії та остання людина». Даймонд Джаред. «Зброя, харч і мікроби ...». Рушійні сили цивілізації у викладі Харарі Ю.Н. в книзі «Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього». Харарі Юваль Ной. Homo Deus. Людина божественна: За лаштунками майбутнього – прогноз майбутнього у новій книзі. Белл Деніел. «Китайська

модель. Політична меритократія та межі демократії». Складові успіху Західної цивілізації за Н.Фергюсоном. Мойзес Наїм. Занепад влади.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	всього	у тому числі					всього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Суть понять “культура” і “цивілізація”. Проблеми співвідношення культури і цивілізації.	10	4	4			2	5	2	1			2
Тема 2. Праці основоположників теорії цивілізації.	12	4	4			4	7	2	1			4
Тема 3. Типологія цивілізацій.	10	4	4			2	4	1	1			2
Тема 4. Культура як соціогенетичний код цивілізації.	10	4	4			2	4	1	1			2
Усього годин	42	16	14			10	20	6	4			10
Змістовий модуль 2. Індивідуальне завдання: сучасні мислителі про минуле, сучасне та майбутнє цивілізацій												
<i>ІНДЗ</i>	50	-	-	-	50	-					100	
Усього годин	90	16	14		50	10	90	6	4		70	10

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблеми співвідношення культури і цивілізації.	2
2	Праці основоположників теорії цивілізації.	4
3	Культура як соціогенетичний код цивілізації.	4
4	Типологія цивілізацій.	4
	всього	14 год.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Дослідіть сутність полеміки Г. Шпета з О. Шпенглером відносно співвідношення культури і цивілізації та їх майбутнього	3
2	Вчення В.І. Вернадського про ноосферу	3
3	Як люди можуть впливати на культурно-цивілізаційну динаміку?	4
	Разом	10

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом позааудиторної індивідуальної роботи аспіранта навчально-дослідницького характеру.

Мета ІНДЗ. Самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань аспіранта з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Структура ІНДЗ:

Співбесіда на тему «Сучасні мислителі про минуле, сучасне та майбутнє цивілізацій» на основі прочитаної рекомендованої літератури змістового модуля 2.

Порядок подання та захист ІНДЗ

1. Співбесіда
2. ІНДЗ проводиться викладачем, який читає лекційний курс з даної дисципліни та приймає іспит не пізніше ніж за тиждень до останнього семінарського заняття.
3. Оцінка з ІНДЗ виставляється на заключному занятті з курсу.
4. Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом залікової оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома вага ІНДЗ у загальній оцінці з дисципліни може становити до 30% балів.

10. Методи навчання

Лекції з використанням сучасних інформаційних технологій; семінарські заняття з використанням інтерактивних методів у процесі обговорення; виконання творчих завдань в ході підготовки ІНДЗ.

Методичне забезпечення: опорні конспекти лекцій; інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД); нормативні документи; підручники.

11.Методи контролю

Поточний контроль включає:

- контроль за систематичністю та активністю роботи на лекціях та семінарських заняттях;
- контроль за виконанням ІНДЗ.

Підсумковий контроль рівня знань здійснюється під час екзамену.

12. Критерії оцінювання

Оцінка «відмінно» (90-100 б.) ставиться за відповіді, які повно і правильно відображають всі аспекти проблеми сформульованої у запитаннях/проблемах. Зміст такої відповіді відображає глибокі теоретичні знання, правильне застосування їх на практиці. Відмінна відповідь передбачає вміння аналізувати ті чи інші події, вона логічно чітка, послідовна і аргументована. Автор такої відповіді володіє значним за обсягом понятійним апаратом.

Оцінка «добре» (75-89 б.) ставиться за відповіді, в яких правильно дано відповіді на всі запитання, показано достатньо ґрунтовні знання, але допущені незначні помилки. В цілому такі неточності не мають суттєвого впливу на повноту і правильність відповіді. Така робота своїм змістом відображає вміння логічно мислити, достатньо глибоко аналізувати, логічно обґрунтовувати власні твердження.

Оцінка «задовільно» (60-74 б.) ставиться за відповіді, на підґрунті аналізу яких можна зробити висновок про те, що аспірант в цілому орієнтується в проблемі, але водночас допускає ряд суттєвих неточностей. Зміст такої відповіді вказує на те, що її автор не володіє логічним мисленням, не може виконати глибокого аналізу проблеми сформульованої у питанні. Його понятійний апарат є обмеженим і поверховим.

Оцінка «незадовільно» (0-59 б.) ставиться за роботу, яка не дозволила аспіранту засвоїти базові матеріали курсу. Зміст відповідей не містить будь-якого аналізу проблеми сформульованої у запитанні. Відповідь не логічна і не послідовна. Аспірант зовсім не володіє категоріальним апаратом дисципліни. Аналіз таких відповідей переконує, що їх автор програмового матеріалу практично не засвоїв.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82 – 89	добре	
75 – 81		
69 – 74		
60 – 68	задовільно	
35 – 59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1 – 34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Розподіл балів оцінювання (денна форма навчання)

Модуль 1			
Лекційні заняття		Семінарські заняття	
8		35	
Модуль 2 ІНДЗ		Підсумковий контроль	Сума
32		25	100

14. Рекомендована література

Основна

- Багатовимірність людини та культури у сучасних філософських ландшафтах: монографія / Дольська О. О., Годзь Н. Б., Городиська О. М. та інш. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 170 с.
- Бродель Ф. Грамматика цивилизаций. М., 2008. 549 с.
- Історія світової культури: Культурні регіони: навчальний посібник для студ. гум. спец. вузів / Л.Т.Левчук, В.С.Гриценко, В.В.Єфименко та ін. - 3-е вид., перероб. і доп. К.: Либідь, 2000. 520 с.
- Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навч. посібник. Вид. 2-ге./ Ю.В. Павленко. Відп. ред. та автор вст. слова С. Кримський. К.: Либідь, 2003. 360 с.
- Кравець М., Семашко О., Піча В. Культурологія / За ред. проф. В. Пічі. Львів, 2004. 240 с.
- Культура і цивілізація: нав.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад. Ір. І. Кривошея. Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. 136 с.
- Культурологія: теорія та історія культури. Навч. посіб. Видання 2-ге, перероб. та доп. / І. І. Тюрменко, С. Б. Буравченкова, П. А. Рудик, С. І. Береговой, Є. Е. Кобилянський, В. О. Колосок, Н. М. Левицька, Н. В. Терес, М. М. Рогожа, І. І. Сторожик. За ред. І. І. Тюрменко. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 368 с.
- Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія: навч. посібник. К.: Либідь, 2000. 624 с.
- Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: курс лекцій: навч. посібник. К.: Либідь, 1997. 464 с.

Допоміжна

- Белл Д. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії /пер. з англ. О.Дем'янчук. К., 2017. 312 с.
- Бердяев Н. Философия неравенства. М., 1990. 624 с.
- Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. Философия, наука, религия. М., 1980. 333 с.
- Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV-XVIII ст. Т.1. К., 1995. 543 с.
- Вайнтруб И. В. Священные лики цивилизаций. К., 2001. 512 с.
- Васильев Л. С. История религий Востока. М., 1988. 432 с.
- Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. О. Погорілого. К.: Основи, 1994. 261 с.
- Галич М. История доколумбовых цивилизаций. М., 1990. 408 с.
- Григорьева Т. П. Японская художественная традиция. М., 1979. 368 с.
- Гуляев В. И. Древние цивилизации Мезоамерики. М., 1975. 448 с.
- Даймонд Дж. Зброя, мікроби, харч: Витоки нерівності між народами. К., 2012. 488 с.
- Даймонд Дж. Коллапс. Почему одни общества выживают, а другие умирают. М., 2010. 768 с.
- Данилевский Н.Я. Россия и Европа. М.: Книга, 1991. 574 с.
- Демчук Р.В., Павленко Ю.В. Структура Східнохристиянської цивілізації і місце в ній Київської Русі. Collegium. 2002. № 13. С.13-31.
- Империи Африки / Конрад Д. Пер. с англ. А. П. Романова. М., 2007. 128 с.

- Империя инков / Сомервилл Б. Пер. с англ. А. П. Романова. М., 2007. 128 с.
- Иорданский В. Б. Звери, люди, боги: очерки африканской мифологии. М., 1991. 319 с.
- История мировой культуры (мировых цивилизаций) / Под ред. Г. В. Драча. Изд. 4-е. Ростов н/Д.: Феникс, 2005. 544 с.
- Карнаух В.К. Волны цивилизаций. СПб., 1998. 92 с.
- Кертман Л. Е. История культуры стран Европы и Америки. М., 1988. 386 с.
- Кинжалов Р. В. Орел, кецаль и крест: Очерки по культуре Мезоамерики. СПб, 1991. 368 с.
- Климович Л. И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии. М., 1986. 284 с.
- Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового запада. М., 1992. 376 с.
- Мельникова Е. В. Культура и традиции народов мира (этнопсихологический аспект). Изд. 2-е. М., 2009. 304 с.
- Мечников Л. Цивилизации и великие исторические реки. М., 1995. 461 с.
- Мойзес Наїм Занепад влади. К., 2017. 512 с.
- Моисеева Л.А. История цивилизаций: Курс лекций. Ростов на Дону, 2000. 415 с.
- Мосионжник Л. Антропология цивилизаций. Изд. 2-е. Кишинев, 2006. 468 с.
- Нассім Ніколас Талеб. Чорний лебідь. Київ: Наш Формат, 2017. 392 с.
- Нассім Ніколас Талеб. Антикрихкість. Київ: Наш Формат, 2018. 408 с.
- Нересов Я. Н. 250 веков доколумбовой Америки: учеб. пособие. М., 1997. 320 с.
- Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры: Сборник. М.: Искусство, 1991. 587 с.
- Рерих Н.К. Синтез // Культура и цивилизация. М., 1994. С.108-109.
- Соди Д. Великие культуры Мезоамерики. М., 1985. 208 с.
- Тойнбі А. Дослідження історії. Том 1. / Пер. з англ. В. Шовкуна. К.:Основи, 1995. 614 с.; Том 2. / Пер. з англ. В. Митрофанова, П. Таращука. К.: Основи, 1995. 406 с.
- Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним /пер. з англ. В. Циба. К., 2017. 488 с.
- Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек Пер. с англ. МБ. Левина. М.: ООО «Издательство АСТ: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 588 с.
- Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М.: АСТ, 2003. 603 с.
- Харарі Ю.Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2016. 540 с.
- Харарі Юваль Ной. Ното Deus. Людина божественна: За лаштунками майбутнього. К.: BookChef, 2018. 464 с.
- Цивилизации. Америка. Южная. /сост. Царева Г. И. М., 2004. 568 с.
- Цивилизации. Африка /сост. Царева Г. И. М., 2005. 568 с.
- Шпенглер О. Закат Европы. Т.1. М.: Мысль, 1993. 665 с.; Т.2. М.: Мысль, 1998. 462 с.
- Яковець Ю.В. История цивилизаций. М., 1997. 325 с.

**Питання до екзамену з курсу
«Культура і цивілізація»**

Антична цивілізація.

«Закриті» (інтровертні) та «відкриті» (екстравертні) цивілізації.

Західнохристиянська цивілізація.

Землеробські та індустріальні цивілізації.

Концепція цивілізації А. Дж. Тойнбі.

Культура як соціогенетичний код цивілізації.

Мусульманська цивілізація.

Проблема співвідношення культури і цивілізації в концепціях О. Шпенглера і М. Бердяєва.

Специфіка і основні риси техногенної цивілізації.

Сутність кризи техногенної цивілізації та чи може людство знати шляхи виходу з неї.

Сутність понять «цивілізація» і «культура»; співвідношення між ними.

Східнохристиянська цивілізація.

Типологія цивілізацій.

Традиційні цивілізації Південної і Східної Азії.

У чому сутність культурного виміру цивілізацій?

У чому сутність полеміки Г. Шпета з О. Шпенглером відносно співвідношення культури і цивілізації та їх майбутнього?

Цивілізації доколумбової Америки та їх місце у світовій системі.

Що розуміє В.І. Вернадський під ноосферою?

Як люди можуть впливати на культурно-цивілізаційну динаміку?